

אוהד כהן

הפסקה

אחד המאפיינים הצורניים המרכזיים של הכתיבה האקדמית הוא הכתיבה בפסקות. מאפיין זה משותף לה ולז'אנרים אחרים, כמו הכתיבה העיתונאית והספרותית, אך היא עושה בו שימוש משלה. מבחינת המרכיבים והארגון שלה, זוהי יחידת טקסט אשר חלים עליה כל חוקי הכתיבה. הדבר החשוב ביותר שיש לזכור הוא כי הפסקה היא **יחידה רעיונית**. היא מביעה רעיון אחד שלם ומפותח, שלב שלם במהלך הלוגי שבו אתם נוקטים. עליכם להיות מסוגלים לתת דין וחשבון בכל פעם שאתם לוחצים על Enter ועוברים לפסקה חדשה; עליכם להיות מסוגלים לומר מהו הרעיון שהסתיים כאן ואיזו כותרת ניתן לתת לו לפני שאתם מפתחים רעיון נוסף. הקפדה על הכתיבה בפסקות תסייע לכם להשלים כל רעיון ולא להותיר רעיונות מקוטעים, וכן לוודא שאינכם מנסחים שוב ושוב אותם רעיונות או חלקי רעיונות.

(1) תפקיד הפסקה

- (א) מבחינת הכותב – הפסקה מאפשרת שליטה והבניה של הרעיונות.
- (ב) מבחינת הקורא – הפסקה מאפשרת אוריינטציה וגישה קלה יותר לטקסט.

(2) אורך הפסקה ומראיה

אורך הפסקה תלוי במטרת הכותב (לפחות שלושה משפטים, עד כ- 300 מילים). צריכה להיות התאמה בין אורך הפסקה ליכולתה להעביר את הרעיון בצורה טובה. הפסקה צריכה להיות מגובשת לא רק מבחינת התוכן שלה, אלא גם מבחינה ויזואלית. אין להתחיל שורות חדשות באמצע הפסקה, אלא עליה להיכתב ברציפות. הפסקה צריכה להיות מסומנת בצורה ברורה לעינו של הקורא, על ידי זיח (הרחקה של השורה הראשונה ממקום תחילת השורה) או על ידי רווח של שורה בין פסקה לפסקה.

(3) מבנה הפסקה

הפסקה היא יחידת המבנה הבסיסית של הטקסט העיוני. זהו מבנה רקורסיבי, היינו עקרונות המבנה של הפסקה חוזרים גם ביחידות הטקסטואליות הגדולות יותר.

(א) **פתיחה** – המשפט הראשון מציג את נושא הפסקה. הוא אמור לייצג את הנושא ברמה העקרונית, ובה בעת להיות מכוון לנושא קונקרטי ולא כללי מדי. לעיתים קרובות הוא מציג הכללה האורזת את תוכן הפסקה או קישור של תוכן הפסקה למישור הכללה גבוה יותר.

(ב) **גוף** – המבנה הקלאסי של הפסקה כולל את המרכיבים הבאים:

- (i) **פירוט ותחימה** – המשפטים הבאים אחרי הפתיחה עשויים להבהיר מה כולל תחום ההתייחסות של הנושא. לדוגמה, אם המשפט הראשון של הפסקה קובע "יש להנהיג עונש מוות על פשעים חמורים" עשויים המשפטים הבאים לפרט את הפשעים הנכללים בקטגוריה זו לדעת הכותב; אם המשפט הראשון קובע "אכילת רימונים טובה לבריאות", עשויים המשפטים הבאים לפרט את הבעיות הבריאותיות שאכילת רימונים עשויה למנוע.
- (ii) **הרחבה והדגמה** – חלק מן הפסקה עשוי להיות מוקדש לראיות, נתונים, עובדות, הצגת מקרים, ציטוטים וכדומה המבססים את הטענה וממחישים אותה. לדוגמה, אם המשפט הראשון של הפסקה קובע "ימי הביניים הייתה תפיסה ברורה של ילדות כשלב נפרד בהתפתחות האדם" עשוי חלק מן הפסקה להיות מוקדש לראיות וציטוטים המעידים על כך שאנשי ימי הביניים הקדישו מחשבה לחינוך וטיפול בילדים, על אף שבמקרים רבים לא היו מוסדות חינוך מסודרים והילדים גדלו באותו חלל שבו חיו גם המבוגרים.
- (iii) **ניתוח** – בחלק זה הכותב אמור להסביר ולפרש את הדוגמות, ולהצביע על הקשרים בין לבין הנושא. אין להשאיר את ההדגמות לבדן, שכן הן אינן יעילות ללא הניתוח של הכותב.
- (ג) **סיום** – המשפט האחרון או שני המשפטים האחרונים של הפסקה חותמים אותה ומדגישים את הרעיון המרכזי שלשמו נכתבה. הם יכולים לסקור בקצרה את הנקודות שעלו בפסקה או להדגיש פעם נוספת את הדוגמאות או את ניתוחן. לפעמים יש בהם שיפוט או הערכה של דברים שעד כה הוצגו בצורה ניטרלית.

הערה: מבנה זה הוא מבנה אופטימלי של פסקה, אשר משמש בדרך כלל כאשר הפסקה עומדת בפני עצמה (זהו מבנה טוב לפסקת הדגמה, פסקת תמצות או לתשובה לשאלה במסגרת מבחן שהכותב אמור להשיב עליה נקודתית).

כאשר מנסח הכותב פסקות בתוך רצף של עבודה, המבנה האופטימלי נדיר יותר. עובדה זו נובעת ממספר סיבות, ביניהן הרצון והצורך ליצור קשר בין הפסקות השונות. במקרים אלה לעתים קרובות המשפט הפותח או הסוגר של הפסקה הוא למעשה משפט קישור לפסקה הקודמת או הבאה.

חשוב לציין כי המבנה המוצג עשוי לחרוג מגבולות הפסקה האחת, להתפרס על שתיים-שלוש פסקות וליצור, למעשה, ראש פרק.

נקודה נוספת היא שבשל שיקולים רטוריים או סגנוניים שונים סדר המרכיבים עשוי להשתנות, והנושא המרכזי או הטענה המרכזית עשויים להופיע באמצע הפסקה או בסופה.

כאשר לוקחים בחשבון את "הכוחות" הפועלים על הפסקה במסגרת טקסט רציף ניתן לצמצם את מבנה הפסקה לשני מרכיבים עיקריים: האחד הוא ההיגד – בכל פסקה אמור להיות מוצג רעיון חדש, והאחר הוא הפיתוח – כל פסקה אמורה להכיל את פיתוחו של ההיגד העומד במרכזה.

(4) לכידות (coherence) וקישוריות (cohesion)

(א) **תוכן** – הכתיבה צריכה להיות מלוכדת, מגובשת ואחידה. כלומר, דבר צריך להוביל לדבר, נושא להיות מחובר לנושא, והקשרים בין עניין לעניין צריכים להיות מפורשים וברורים. הפסקה אמורה להיות אחידה הן מבחינת יחסה לשאר המאמר והן מבחינת הנושאים בתוך אותה פסקה.

(ב) דרכי ארגון שונות ליצירת לכידות בין נושאי הפסקה ובין הפסקות השונות:

- (i) **כללי** ← **ספציפי** – סדר נפוץ המופיע בכל סוגי הפסקות.
- (ii) **ספציפי** ← **כללי** – סדר מוצלח להמחיש כיצד ראיות שונות מובילות למסקנה משכנעת. מוצלח גם כאשר רוצים לתמוך בעמדה שהקורא עשוי לא להסכים עמה.
- (iii) **חשוב** ↔ **שולי** – מוצלח לבחור אחד מאלה כאשר רוצים להבליט נושא מסוים, בייחוד בכתיבה ארגומנטטיבית.
- (iv) **סדר מרחבי** (ימין ↔ שמאל; פנים ↔ חוץ; למעלה ↔ למטה) – סדר זה מוצלח לתאור של מקומות, חפצים וכדומה.
- (v) **סדר כרונולוגי** (מוקדם ↔ מאוחר) – סדר זה מוצלח לתאור השתלשלות היסטורית או סיבתית.

(ג) **ניסוח** – גם ברמת הניסוח יש דרכים להפוך את הטקסט למגובש, מלוכד ועקיב יותר:

- (i) **תקבולת** – חזרה על אותו מבנה תחבירי ואותו סדר מילים במקומות שונים, בעיקר כאשר יש מניה של פרטים כלשהם.
- (ii) **חזרה** – וריאציות על אותו הרעיון המפשטות אותו ועוזרות לרדת לעומקו ולקשר בין הרעיונות השונים.
- (iii) **רימוזיות** – שימוש בכינויים רומזים ובכינויי גוף יוצר לכידות וגיבוש.
- (iv) **התאם** – יש להקפיד בכתיבה על התאמה בזמן, במין, במספר ובגוף.